

УДК 78.087.68.021

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2022-1-11>

Яна КИРИЛЕНКО

кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри академічного та естрадного вокалу Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, Україна, 04053

ORCID: 0000-0001-9823-3897

WoSResearcherID: AAD-2771-2022

Бібліографічний опис статті: Кириленко Я. (2022). Інтермедіальні зв'язки в сучасних хорових композиціях (на прикладі перформансу В. Мужчиля «Подолання»), *Fine Art and Culture Studies*, 1, 77–82. doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2022-1-11>

**ІНТЕРМЕДІАЛЬНІ ЗВ'ЯЗКИ В СУЧАСНИХ ХОРОВИХ КОМПОЗИЦІЯХ
(НА ПРИКЛАДІ ПЕРФОРМАНСУ В. МУЖЧИЛЯ «ПОДОЛАННЯ»)**

Мета роботи. У статті на прикладі перформансу В. Мужчиля «Подолання» розкрито специфіку інтермедіальних зв'язків в сучасних хорових композиціях. **Методологія** розвідки ґрунтується на єдності аналітичних, компаративних, структурно-функціональних, інтонаційно-мовних методів та засадах інтерпретаційного, семантичного, стилістичного аналізу музичного твору, що сполучає різні види мистецтва. **Наукова новизна** роботи полягає у тому, що вперше в українській науці виокремлено лібро-модель української сучасної хорової композиції, особливості якої презентовано на прикладі перформансу В. Мужчиля «Подолання», де використовується весь спектр виражальних засобів перформативних мистецтв. **Висновки.** Композиція виступає як стилістичний антипод жанрових моделей хорових творів і є постмодерною метаморфозою жанру з акцентуванням на міжмистецькому синтезі з яскраво вираженим режисерським компонентом. «Подолання» В. Мужчиля – це моноінтонаційний одночастинний концерт-поема, де провідна роль належить остинатному ритмічному рефрену, що символізує хід Часу як Вічності. Одночасно це філософська ідея творчості як способу життя (тема Художника). У якості літературної основи використані фрагменти з канонічних текстів, віршів С. Щупачова, слова і фонему введені композитором. У творі функцію автора-виконавця делеговано хору та іншим дійовим особам – солісту, читцю, балетній парі, мімансу. Партитура містить авторські рекомендації щодо освітлення сцени, акторської гри соліста й хористів, сценічного реквізиту. Перформанс містить такі своєрідні атрибути як поліфункціональність, концептуальність, загострена діалогічність, свобода форми, сучасна хорова фактура, стилістична сонорна колористика, присутність теми-лейтритму, поліфонія теситур-тембрів, комплексна авторсько-виконавська художня акція, що створюється в режимі online.

Ключові слова: інтермедіальність, міжмистецький синтез, лібро-модель, перформанс, ритмо-тембр.

Yana KYRYLENKO

PhD in Arts, Associate Professor of Academic and Pop vocal Department of Institute of Arts of Borys Grinchenko Kyiv University, 18/2 Bulvarno-Kudriavska Street, Kyiv, Ukraine, 04053. y.kyrylenko@kubg.edu.ua

ORCID: 0000-0001-9823-3897

WoSResearcherID: AAD-2771-2022

To cite this article: Kyrylenko Y. (2022). Intermedial connections in modern choral compositions (on the example of V. Muzhchyl's performance «Podolannia»), *Fine Art and Culture Studies*, 1, 77–82. doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2022-1-11>

**INTERMEDIAL CONNECTIONS IN MODERN CHORAL COMPOSITIONS
(ON THE EXAMPLE OF V. MUZHCHYL'S PERFORMANCE «PODOLANNIA»)**

The purpose of the work. The article on the example of V. Muzhchyl's performance «Podolannia» reveals the specifics of intermedial connections in modern choral compositions. **The methodology** of exploration relies on the unity of analytical, comparative, structural and functional, tone and language methods and the principles of interpretive, semantic, stylistic analysis of a musical work that combines different types of art. **The scientific novelty** of the work is that for the first time Ukrainian science singled out the libro-model of Ukrainian modern choral composition. V. Muzhchyl's performance «Podolannia» presented features of this composition. It uses the full range of means of expression of the performing arts.

The conclusions. *The composition acts as a stylistic antipode of genre models of choral works and is a postmodern metamorphosis of the genre with an emphasis on inter-artistic synthesis with a pronounced directorial component. «Podolannia» of V. Muzhchyl's is a mono-intonation one-part concert poem, where the leading role belongs to the ostinato rhythmic refrain, which symbolizes the course of Time as Eternity. At the same time it is a philosophical idea of creativity as a way of life (the theme of the Artist). Literary basis consists of fragments from canonical texts, poems by S. Shchypachov, words and phonemes introduced by the composer. In the work, the role of the author-performer is delegated to the choir and other actors – soloist, reader, ballet couple, mimans. The score contains the author's recommendations on the lighting of the stage, the acting of the soloist and choristers, stage props. The performance contains such unique attributes as polyfunctionality, conceptuality, sharpened dialogic, freedom of form, modern choral texture, stylistic sonorous coloring, the presence of leit-rhythm theme, polyphony of tessitura timbres, complex authorial-performing artistic action created online.*

Key words: *intermediality, inter-artistic synthesis, libro-model, performance, rhythm-timbre.*

Морфологічна закономірність розвитку мистецтва полягає в тому, що, прагнучи знайти автономність, різні мистецькі види постійно взаємодіяли, асимілювали ідеї та художню мову, що зародилися спочатку в інших, більш розвинених на даний момент видах мистецтва. Українська хорова музика на сучасному етапі розвитку відзначається тяжінням до міжмистецького синтезу, активно залучаючи різного роду перформативні форми, що прийшли з театрального мистецтва. У постмодерну добу міжмистецька взаємодія в хоровій композиції може бути розглянуто в різноманітних аспектах, у тому числі із залученням інструментарію гуманітарних наук. Актуальність дослідження полягає у характеристиці сучасних хорових творів українських композиторів з позицій виявлення в них інтермедіальних зв'язків, зокрема виокремлення лібро-моделі хорового перформансу, особливості якої презентовано на прикладі композиції В. Мужчиля «Подолання».

Питання інтермедіальних зв'язків, розгляд дефініції «інтермедіальність» сьогодні знаходиться у центрі інтересів багатьох сучасних науковців (Л. Волощук, 2017; Л. Генералюк, 2020; А. Кравченко, 2016; В. Просалова, 2014; Г. Савчук, 2019; Е. Циховська, 2014). Зокрема, А. Кравченко розглядає інтермедіальність як синергетичний процес і доводить, що вона «виникає лише у взаємодії як мінімум двох семіотичних кодів і лише у ситуації моносеміотичної їх презентації, що стає можливою завдяки застосуванню специфічного прийому організації музичного тексту, а саме перекодування за допомогою універсальної мови музичного мистецтва композиційних, структурних, сюжетно-номінативних ознак тексту-референта іншого семіотичного ряду» (Кравченко, 2016, с. 53). За А. Ханзен-Льове, «інтермедіальність – це переклад з однієї мови мистецтва на іншу в рамках однієї культури або об'єднання

між різними елементами мистецтва в мономедійному чи мультимедійному тексті» (Савчук, 2019, с. 16). Е. Циховська вважає, що «в інтермедіальності взаємодіють слово та образ, залучається двокомпонентність візуального й акустичного» (Циховська, 2014, с. 57). Найбільш точно визначення поняття дає В. Просалова: «Інтермедіальність – це спосіб кореляції мистецьких явищ, наявність у художньому творі елементів, транспонованих з інших видів мистецтва» (Просалова, 2014, с. 26). В творчості сучасних українських композиторів, що пишуть для хору, інтермедіальні зв'язки ставали предметом дослідження, однак їх специфіка розкрита недостатньо.

Сучасні музикознавці й критики зверталися до наукового осмислення музичної творчості сучасного харківського композитора В. Мужчиля, зокрема до характеристики його персонального стилю, різноманітного способу художнього втілення національної специфіки хорового жанру. О. Батовська у дисертації формує новітні якості та форми виконавської презентації сучасного академічного хорового мистецтва а capella на прикладі «Косив батько жито» В. Мужчиля (Батовська, 2019, 36 с.). Н. Семененко визначає метамовні дискурси у хоровій творчості митця (Семененко, 2008, с. 224-231). О. Заверуха виявляє засади композиторської творчості в аспекті філософської концептуалізації світоглядних настанов, самоусвідомлення духовних цінностей, що розкриваються у таких творах В. Мужчиля як дума для мішаного хору «Вмирала річка», хоровій притчі «Щедрик», звуковому есе для мішаного хору «П'ятий вимір» (Заверуха, 2014, с. 356-368). О. Мазепа розкриває втілення жанрово-стильових особливостей оди у творі для хору «Краю мій» (Мазепа, 2008, с. 71-73). Однак ще немає наукових розвідок, де б ґрунтовно розкривалася специфіка втілення принципу перформансу як

основи створення крупної хорової композиції, наближеної до жанру хорового концерту.

Адаптуючи сучасні трактування інтермедіальних зв'язків до жанрів хорової музики, виділимо такі міжмистецькі різновиди: хорова театралізація, виконавська сценізація, театралізований хоровий концерт, хорова вистава, хорова анімація (звукове оживлення персонажів чи сюжетів відомих шедеврів світового живопису), поєднання хору з балетом, світловий театр, віртуальний хор, хоровий діалог з глядачем (хепенінг, перформанс), вільні сценічні хорові творчі акції, наративність вокально-хорової музики та ін. Засоби інтермедіальності можуть бути в повному обсязі використані лише в синтетичній лібро-моделі хорового жанру, що породжує ідеї синергетичного хорового театру, театру інсценізації інтенсивностей, хорової діджиталізації тощо.

Стабільні ознаки жанру хорової композиції як системи – базові (основні) та властиві (ознакові) – можуть зберігати своє значення, але виступати в одночасній неодноразовості, що на практиці означає акцентування того чи іншого елемента всередині системи. В сучасній теорії музичних жанрів ці настанови позначаються як спрямовані від моножанру (збереження стійкого співвідношення і всіх його констант), поліжанру (виникнення жанрових гібридів) до запровадження нового класифікаційного типу «вільного жанру» та поняття «ліброжанр» (лат. «libertas» – свобода) (термін, введений Г. Дауноравичене (Дауноравичене, 1992, с. 99-106) для позначення складених міжмистецьких жанрів, що характерне для композиторської практики Новітнього часу). Інтермедіальність допомагає виявити міжвидову та міжжанрову взаємодію у різних видах мистецтва.

Твір «Подолання» був створений у 2000 р. одним з найнеординарніших композиторів України – Віктором Мужчилом. Хорова композиція має авторський підзаголовок «перформанс», бо цей твір є акцією, що виникає на очах публіки та передбачає безпосередню участь у ній автора. «Перформанс» (французький варіант слова) або «перфоманс» (англ. performance) означає виставу, спектакль, дійство, акцію та інтермедіально зв'язує театральне мистецтво, літературу, танець, візуальну та музичні сфери тощо. В запропонованій нами перформансній лібро-моделі вміло поєднано зміша-

ний хор, який є головним героєм й автором-виконавцем, з читцем-декламатором, балетною парою, мімансом, німим театральним персонажем – «суперменом».

Звернення сучасних українських авторів хорової музики до ідеї перформансу пов'язане з двома причинами: філософсько-світоглядною установкою акціоністського напрямку, вираженою через формулу «творчість як спосіб життя»; зростанням ролі атрибута сценічної репрезентативності в жанрах колективної музичної творчості, до яких відноситься музика для хору. Звідси – явище, що характеризується вже поширеними термінами «хоровий театр», «хорова театралізація», «сценічна репрезентативність» (Кириленко, 2014, с. 111-120).

У партитурі «Подолання» містяться авторські рекомендації щодо освітлення сцени, акторської гри соліста і хористів, сценічного реквізиту, які можуть варіюватися згідно із задумом диригента-постановника та наявністю відповідних матеріальних ресурсів. За стилістичним вирішенням хоровий перформанс В. Мужчила є сонорно-кolorистичним. У ньому переважають не звуковисотні, а ритмічні і темброво-теситурні засоби хорового звучання. Оригінальним є й підбір поетичного тексту, де сполучаються вірш С. Щипачова в українському перекладі М. Шпака, уривки з канонічних молитов і псалмів, слів і фонем, введених композитором.

До звучання хору додані ударні інструменти – варган (дримба) та маракаси, а також шумові ефекти «конкретної музики» – міліцейська сирена, постріли з пістолета та ін. Опора на ритмічну ударність зосереджена в хоровому *percussif* – так автором позначена імітація хоровими голосами звучання ударних інструментів без фіксованої звуковисотності. Подібні прийоми не є новими для сучасної хорової музики. Однак у хорових творах «шумовий» ритмотематизм не є головним текстотворчим компонентом, що і відрізняє перформанс В. Мужчила, де подібні елементи використовуються в суто colorистичних, неофольклористичних за знаковою функцією цілях.

«Подолання» – комплексне авторсько-виконавське художнє подання, що створюється в режимі online, тобто «на очах» у публіки. У колективному варіанті виконання перформансу передбачає авторську, в даному випадку

композиторську регламентацію дій виконавців, які повинні керуватися запропонованими композитором установками і прийомами у втіленні перформансу як миттєвої – «тут і тепер» – створеної виконавської акції.

З метою алгоритмізації процесу перформансу В. Мужчиль детально розписує у вступі до партитури «Подолання» всі умовні позначення, що застосовуються в хоровому *percussi* (Мужчиль, 2007, 46 с.). Автором наводяться не тільки партитурно-нотні позначення, а й пояснюються ефекти їх звукових реалізацій. Виконання на склад «Тум» (*bass drum*), означає, що це – «найнижчий звук», який «витягується різко без інтонування, на постійному видиху, але буква «Т» тверда, а «губи розслаблені на видиху» (партитура «Подолання», с. 2); *bass tom* на склад «Ту» – «низький, але з інтонуванням»; імітація «snare drum» (маленького барабана) дає в хорі «Та» («Туф») – «середній звук, вимовляється різко, без інтонування»; *alto tom* – «високий звук, вимовляється різко, без інтонування»; *perpetto sospirando* (повний видих) дає звучання «Цсс...», «Тисс...», «Ктсс...» – «вимовляється різко, зуби стиснуті, губи відкриті». Партії ударних інструментів автор фіксує загальноприйнятим для них записом, звертаючи увагу на те, що їх кількість не обов'язкова і «залежить від загальної кількості артистів хору та наявності мікрофонів».

«Перкусійні» способи хорового звуковидобування становлять основу сонорно-ритмічної композиції «Подолання», де звуковисотне інтонування з точною фіксацією висот є скоріше епізодичним, ніж провідним. Музична частина «Подолання» постає як спаталізований звуковий час, організований у партитурі як поліфонія теситуртембрів. У звуковому просторі твору постійно відбуваються мікропроцеси у вигляді виникнення і зникнення окремих інтоном, на які досить рідко накладаються звуковисотні комплекси з фіксованими значеннями на зразок реплік соліста (тенор) і акордів хору (як, наприклад, у партіях жіночого хору в ц. 6 партитури). Така звукова картина вимальовується протягом умовного першого розділу хвилеподібної трифазної композиції твору (*Vivace, espressivo*, ц. 1-9 партитури). На гребені кульмінації хор скандує слово «жорстокість» (т. 1 до ц. 10). Перший розділ має характер вступу і вводить в атмосферу театрального дійства. Одночасно це експозиція, оскільки

тут по черзі з'являються всі дійові особи хорової вистави, включаючи балетну пару (окрім читця-декламатора).

З цифри 10 партитури починається другий умовний розділ форми перформансу, який має, за задумом автора, відобразити набір звукових симптомів «кінця світу». Адже «жорстокість» означає звіриний страх, насильство, втрату всього людського. «Людяність» і її онтологічний синонім життя символізує слово «Любов». Саме це слово виникає в розпал звукової фантазмагорії в партіях хору, які сценічно доповнюються німою ліричною сценою балетної пари (узагальнені пластичні образи – «Він» і «Вона» – наочно показують на візуальному рівні тему Любові (т. 2 до ц. 5 партитури)).

Умовний третій розділ твору за образно-емоційним значенням є пошуком втраченої в жорстокому світі Любові. Саме тут виникає і досягає апофеозного значення мотив подолання, який має зоряну, божественно-космічну спрямованість. Це відбувається після завершення сонорної картини кінця світу: «Хитається, трясеться земля і тріпоче. Кінець, кінець прийшов на чотири світу землі... (кінець!)» (ц. 24 партитури).

З цифри 25 відбувається перехід до заключної частини твору (предикт до умовної репризи, яка вступає з цифри 28, *bisbigliando*, текст – «Я тебе люблю щиро, бережно і ніжно...»). Саме тут обігрується п'ятьма мовами – українською, англійською, німецькою, французькою, італійською – п'ятизвучний мотив на текст «Я тебе люблю» (відповідно «ай лав ю», «жьо тем», «іх лібе діх», «ті амо»), який проводиться у скандуванні соліста і голосів хору. Цей мотив не зникає, а ніби розчиняється у хорових глісандо, символізуючи вічність Любові, яка врятує жорстокий світ від кінця світу.

Сонорна композиція цієї концертної моделі-перформансу була б композиційно й драматургічно аморфною, якби не естетична присутність у ній автора. Знаком цієї присутності є тема-лейтритм, яка пронизує весь час-простір твору. Вперше вона з'являється в магадизації (октавному подвоєнні мотиву, що відомий ще з часів використання чоловічого хору в грецькій трагедії) на звуці «соль» у тенорів і басів. Лейттема-ритм уперше проводиться з ц. 1 партитури на фонемах «то ко то ко том то ко том то ко том том» (ритм – чотири шістнадцяті, восьма – дві шістнадцяті (двічі), дві восьмі).

Для сприйняття образно-емоційної концепції композиції цей ритм є символом Вічності, нескінченного руху часу, *perpetuum mobile* як однієї з музично-філософських емблем хорової творчості В. Мужчиля. Йому, зокрема, належить і написаний твір з назвою «*Perpetuum mobile*».

У «Подоланні» початковий ритм хорової партії практично не зникає з партитури і тільки варіюється, наприклад, у середньому розділі (від т. 73) стретно представлений ритм суцільних шістнадцятих, які ніби зупиняють на час проведення ритмічного рефрену, а у читця виникає тріольний варіант ритмоформули. Використовує композитор і поліфонічні імітації (ритмічні канони) сегментів цієї теми, об'єднуючи їх із синкопованим ритмом дрімби, із звучання якого починається твір.

У художній композиції В. Мужчиля переважає його поліфункціональність, яка конститується взагалі як родовий знак будь-якої хорової вистави. Сам композитор у приватній бесіді з автором статті визначив можливість різних диригентсько-режисерських рішень даної хорової мікро-вистави. Одним із таких багатофункціональних рішень є, наприклад, висунення на перший план балету зі зміщенням хору вглиб сцени і його відносно статичне положення в окремих епізодах.

Отже «Подолання» В. Мужчиля є перформансною художньою композицією, бо в ній: 1) домінують інтермедіальні міжмистецькі зв'язки; 2) через лібро-моделювання перформансних ідей чітко простежується атрибут концептуальності; 3) присутня в осучасненому варіанті хорова фактура; 4) є загострена діалогічність, що здійснюється як на рівні багатоскладової антифоніки, так і на рівні філософської музичної ідеї; 5) ознаки лібро-моделі української сучасної хорової композиції, особливості якої презентовано на прикладі перформансу, екстраполюються на хорове виконання як миттєвий акт творчості, надають йому рис акційної автономності, активізують і акцентують сценічну репрезентативність, що запрограмовано автором у повній сценічній версії твору; 6) свобода форми представлена через ритмотемброву рефренність композиції.

Перспективність дослідження міжмистецьких кореляцій в українській хоровій музиці сьогодні дають можливість переконатися в тому, що сам образ індивідуальності стає інтермедіальним. Отриманні результати дослідження можна в подальшому використовувати як розроблену модель формування творчо-виконавського тезауруса, що відповідає сучасному стану вокально-хорового мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Батовська О. М. Сучасне академічне хорове мистецтво а cappella як системний музично-виконавський феномен : автореф. дис. ... докт. мистецтвознав. : 17.00.03. Одеса, 2019. 36 с. URL: http://old.odma.edu.ua/upload/files/batovska_oref.pdf (дата звернення 01.02.2022).
2. Волошук Л. Інтермедіальність як прояв міжмистецької поліфонії у новелах Ольги Кобилянської. *Синopsis: текст, контекст, медіа*. КУБГ Київ. 2017. № 1. URL: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/20991> (дата звернення 31.01.2022).
3. Генералюк Л. Шляхи формування інтермедіальних досліджень. *Слово і Час*. Київ. 2020. № 3. С. 3–27. URL: <https://doi.org/10.33608/0236-1477.2020.03.3-27> (дата звернення 31.01.2022).
4. Дауноравичене Г. Некоторые аспекты жанровой ситуации современной музыки. М. 1992. С. 99–106.
5. Заверуха О. Філософський концептуалізм творчості В. Мужчиля: співвідношення світогляду та хорового письма. *Когнітивне музикознавство*. ХНУМ. Харків. 2014. С. 356–368.
6. Кравченко А. І. Від компаративістики до інтермедіальності в аналізі музичного мистецтва (на матеріалі камерно-інструментальної музики України кінця XX – початку XXI століть). *Культура і сучасність*. НАКККиМ. 2016. №2. С. 53–59. URL: <http://journals.uran.ua/kis/article/view/148214> (дата звернення 30.01.2022).
7. Кириленко Я. О. Сценічна репрезентативність як атрибут концертно-хорового жанру: на шляху до створення хорового театру. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. НАКККиМ. Київ. 2014. С. 111–120.
8. Мазепа О. Втілення жанрово-стильових особливостей оди у творі для хору В. Мужчиля «Краю мій». *Мистецтво та шляхи його осмислення в дослідженнях молодих науковців України* : матеріали VIII всеукр. наук.-твор. конф. студентів та аспірантів. Харків. 2008. С. 71–73.
9. В. Мужчиля. Подолання. Перформанс для соліста, читця, балетної пари, міманса і змішаного хору на канонічні тексти, вірші С. Щипачова, слова і фонемі В. Мужчиля. Харків. 2007. 46 с. URL : <https://drive.google.com/file/d/1JULQE9hNHcsxu3k2cg5RfF3wTZImMIL/view?usp=sharing>, <https://drive.google.com/file/d/1FN5985v5c7d7KhfvRtllAkM1X-40Vr/view?usp=sharing>

10. Просалова В. А. Інтермедіальні аспекти новітньої української літератури. Монографія. ДонНУ. Донецьк. 2014. – 154 с. URL: <https://docplayer.net/72044630-V-a-prosalova-intermedialni-aspekti-novitnoyi-ukrayinskoyi-literaturi.html> (дата звернення 30.01.2022).

11. Савчук Г. О. «Інтермедіальність» як категорія літературознавства й медіології. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: «Філологія»*. 2019. С. 15–18.

12. Семененко Н. Преміум-сегмент сучасної української музики: метамовні дискурси у хоровій творчості Віктора Мужчиля. *Музична україністика: сучасний вимір*. Київ-Івано-Франківськ. 2008. Вип. 2. С. 224–231.

13. Циховська Е. Теоретичні дилеми поняття інтермедіальності. *Слово і час*. 2014. № 11. С. 49–60.

REFERENCES

1. Batovska O. M. Suchasne akademichne khorove mystetstvo a cappella yak systemnyi muzychno-vykonavskiy fenomen: [Contemporary academic choral art a cappella as a systemic musical-performing phenomenon] avtoref. dys. ... dokt. mystetstvovnaz. : 17.00.03. Odesa, 2019. 36 p. URL: http://old.odma.edu.ua/upload/files/batovska_aref.pdf [in Ukrainian] (access date 01.02.2022).

2. Voloshchuk L. Intermedialnist yak proiav mizhmystetskoï polifonii u novelakh Olhy Kobylyanskoi. Synopsys: tekst, kontekst, media. [Intermediality as a manifestation of inter-artistic polyphony in Olga Kobylyanskas novels. Synopsis: text, context, media.]. KUBH. Kyiv. 2017. № 1. URL: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/20991> [in Ukrainian] (access date 31.01.2022).

3. Heneraliuk L. Shliakhy formuvannia intermedialnykh doslidzhen. Slovo i Chas. [Ways of formation of intermedia research. Word and Time.]. Kyiv. 2020. № 3. P. 3-27. URL: <https://doi.org/10.33608/0236-1477.2020.03.3-27> [in Ukrainian] (access date 31.01.2022).

4. Daunoravychene H. Nekotorye aspekty zhanrovoy sytuatsyy sovremennoy muzyki. [Some aspects of the genre situation of modern music.]. M. 1992. P. 99–106. [in Russian].

5. Zaverukha O. Filosofskiy kontseptualizm tvorchosti V. Muzhchylia: spivvidnoshennia svitohliadu ta khorovoho pysma. Kohnityvne muzykoznavstvo. [Philosophical conceptualism of V. Muzhchyl's work: the ratio of worldview and choral writing. Cognitive musicology.]. KHNUM. Kharkiv. 2014. P.356–368. [in Ukrainian].

6. Kravchenko A. I. Vid komparatyvistyky do intermedialnosti v analizi muzychnoho mystetstva (na materialy kamerno-instrumentalnoi muzyky Ukrainy kintsia XX – pochatku XXI stolit). Kultura i suchasnist. [From comparativism to intermediality in the analysis of musical art (on the material of chamber and instrumental music of Ukraine of the late XX – early XXI centuries). Culture and modernity.]. NAKKKiM. Kyiv. 2016. № 2. P. 53–59. URL: <http://journals.urau.ua/kis/article/view/148214> [in Ukrainian] (access date 30.01.2022).

7. Kyrylenko YA. O. Stsenichna reprezentatyvnist yak atrybut kontsertno-khorovoho zhanru: na shliakhu do stvorennia khorovoho teatru. Aktualni problemy istorii, teorii ta praktyky khudozhnoi kultury. [Stage representativeness as an attribute of the concert-choral genre: on the way to the creation of choral theater. Current issues of history, theory and practice of art culture.]. NAKKKiM. Kyiv. 2014. P. 111–120. [in Ukrainian].

8. Mazepa O. Vtilennia zhanrovo-stylovykh osoblyvostey ody u tvori dlya khoru V. Muzhchylia «Krayu miy». Mystetstvo ta shlyakhy yoho osmyslennia v doslidzhennyakh molodykh naukovtsiv Ukrainy : materialy VIII vseukr. nauk.-tvor. konf. studentiv ta aspirantiv. [The embodiment of genre and style features of the ode in the work for the choir of V. Muzhchyl «Krayu miy». Art and ways of its comprehension in the research of young scientists of Ukraine: materials of VIII all-Ukrainian scientific art conference of students and graduate students.]. Kharkiv. 2008. P. 71–73. [in Ukrainian].

9. Muzhchyl V. Podolannia. Performans dlya solista, chyttysya, baletnoi pary, mimansa ta zmishanoho khoru na kanonichni teksty, virshi S. Shchypachova, slova i fonemy V. Muzhchylia. Noty. [Podolannia. Performance for soloist, reader, ballet couple, mime and mixed choir on canonical texts, poems of S. Shchypachev, words and phonemes of V. Muzhchyl. Notes.]. Kharkiv. 2007. 46 p. URL: <https://drive.google.com/file/d/1JIULQE9hNHcsxu3k2cg5RfF3wTZImMIL/view?usp=sharing>, <https://drive.google.com/file/d/1FN5985v5c7d7KhfivRtllAkM1X-40Vr/view?usp=sharing> [in Ukrainian].

10. Prosalova V. A. Intermedialni aspekty novitnoi ukrayinskoi literatury. Monohrafiia. [Intermediate aspects of modern Ukrainian literature. Monograph.]. DonNU. Donetsk. 2014. – 154 p. URL: <https://docplayer.net/72044630-V-a-prosalova-intermedialni-aspekti-novitnoyi-ukrayinskoyi-literaturi.html> [in Ukrainian] (access date 30.01.2022).

11. Savchuk H. O. «Intermedialnist» yak katehoriia literaturoznnavstva y mediolohii. [«Intermediality» as a category of history and criticism of literature and mediology.]. Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: «Filolohiia» [«Philology»]. 2019. P. 15–18 [in Ukrainian].

12. Semenenko N. Premium-sehment suchasnoi ukrainskoi muzyky: metamovni dyskursy u khorovii tvorchosti Viktora Muzhchylia. Muzychna ukrainistyka: suchasnyy vymir. [Premium segment of contemporary Ukrainian music: metalanguage discourses in the choral work of Victor Muzhchyl. Musical Ukrainian Studies: Modern Dimension]. Kyiv-Ivano-Frankivsk. 2008. 2nd edition. P. 224–231 [in Ukrainian].

13. Tsykhovska E. Teoretychni dylemy poniattia intermedialnosti. Slovo i chas. [Theoretical dilemmas of the intermediality concept. Word and time.]. 2014. № 11. P. 49–60 [in Ukrainian].